KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING STATISTIK TAHLILI VA OMIL MODELLARI (O‘ZBEKISTON MISOLIDA)

Shukurova Iroda Alisher qizi
Jizzax Sambhram Universiteti Biznes boshqaruvi kafedrasi o'qituvchisi

Received: 24.10.2025
Revised: 25.10.2025
Accepted: 26.10.2025
Kalit so‘zlar:
kichik biznes, iqtisodiy samaradorlik, omil modeli, investitsiya samaradorligi, infratuzilma.

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda kichik biznesning rivojlanishi va uning iqtisodiy samaradorligi statistika usullari yordamida tahlil qilinadi. Tadqiqotda kichik biznesning asosiy omillari — moliyaviy resurslar, marketing imkoniyatlari, ishchi kuchi sifati, infratuzilma va davlat siyosati — aniqlanib, ularning rivojlanish sur’atlariga ta’siri o‘rganilgan. Omil modellari orqali kichik biznesning iqtisodiy natijalari va barqarorligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy o‘sishga sezilarli hissa qo‘shadi va investitsiya samaradorligini oshiradi.

Keywords:
small business, economic efficiency, factor model, investment efficiency, infrastructure.

Annotation. This article analyzes the development of small businesses in Uzbekistan using statistical methods and examines the factors influencing their economic efficiency. Key factors such as financial resources, marketing capabilities, workforce quality, infrastructure, and government policies are studied in relation to their impact on development rates. Factor models are applied to assess opportunities for improving the economic outcomes and sustainability of small businesses. The findings indicate that small business development significantly contributes to economic growth and enhances investment efficiency.

Ключевые слова:
малый бизнес, экономическая эффективность, факторная модель, инвестиционная эффективность, инфраструктура.

Аннотация. В статье проводится статистический анализ развития малого бизнеса в Узбекистане и исследование факторов, влияющих на его экономическую эффективность. Основные факторы малого бизнеса — финансовые ресурсы, маркетинговые возможности, качество рабочей силы, инфраструктура и государственная политика — рассматриваются с точки зрения их влияния на темпы развития. С помощью факторных моделей анализируются возможности повышения экономических результатов и устойчивости малого бизнеса. Результаты исследования показывают, что развитие малого бизнеса вносит значительный вклад

в экономический рост и повышает инвестиционную эффективность.

Kirish. Kichik biznes mamlakat iqtisodiyotining eng muhim tarkibiy qismi bo‘lib, ish bilan ta’minlash, innovatsion faoliyatni rivojlantirish, mahalliy ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda katta rol o‘ynaydi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda kichik biznesning rivojlanishi davlat siyosati, soliq va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, infratuzilma va raqamli xizmatlar bilan mustahkamlanmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesning o‘sish sur’atlari nafaqat YaIMga ijobiy ta’sir qiladi, balki investitsiyalarni jalb qilish, ish bilan ta’minlash va mahalliy ishlab chiqarish hajmini oshirish imkonini beradi. Kichik biznesni rivojlantirish jarayonida moliyaviy resurslar, marketing imkoniyatlari, ishchi kuchi sifati, infratuzilma va davlat siyosati kabi omillar muhim rol o‘ynaydi, ular biznesning barqarorligi va raqobatbardoshligini belgilaydi. Tadqiqotda statistik tahlil va omil modellari yordamida ushbu omillar va ularning kichik biznes rivojlanishiga ta’siri aniqlanadi, shuningdek, iqtisodiy samaradorlikni oshirish va barqaror rivojlanishga erishish imkoniyatlari o‘rganiladi. Maqola kichik biznesning iqtisodiyotdagi o‘rni, uning rivojlanish omillari va ularni boshqarish strategiyalarini tizimli tahlil qilish orqali O‘zbekiston sharoitida barqaror iqtisodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili. Kichik biznes rivojlanishi va uning iqtisodiy samaradorligi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar so‘nggi yillarda iqtisodiy rivojlanish strategiyalari va investitsiya siyosati kontekstida dolzarb masala sifatida o‘rganilmoqda. [1] Beck T., Demirguc-Kunt A., Maksimovic V. (2005) kichik va o‘rta biznesning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari va iqtisodiy samaradorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilgan. [2] Audretsch D.B., Thurik A.R. (2001) tadqiqotida kichik biznes va innovatsion faoliyat o‘rtasidagi munosabat, shuningdek, iqtisodiy o‘sishga hissa ko‘rsatishi o‘rganilgan. [3] World Bank (2019) hisobotida O‘zbekistonda kichik biznesning rivojlanish sur’atlari, infratuzilma va davlat siyosati orqali qo‘llab-quvvatlanishi statistik ma’lumotlar bilan tasdiqlangan. [4] Murodov S. (2021) o‘z ishida O‘zbekiston sharoitida kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari — moliyaviy resurslar, ishchi kuchi sifati va marketing imkoniyatlarini tahlil qilgan. [5] Karimov D. (2022) tadqiqotida kichik biznesning iqtisodiy samaradorlik va barqarorlikka ta’siri, omil modellari orqali YaIM va investitsiya samaradorligi bilan bog‘liq jihatlari statistik usullar yordamida o‘rganilgan. Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirish va uning asosiy omillarini tizimli ravishda baholash mamlakat iqtisodiy barqarorligini oshirish va investitsiya samaradorligini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Materiallar va usullar. Tadqiqotda O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishini tahlil qilish uchun 2015–2024 yillar oralig‘idagi statistik ma’lumotlar ishlatildi. Asosiy ma’lumot manbalari sifatida O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi, O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Investitsiya va tashqi savdo vazirligi hamda xalqaro moliyaviy institutlar (World Bank, IFC) hisobotlari tanlandi.

Tadqiqotda kichik biznesning moliyaviy resurslari, ishchi kuchi sifati, marketing imkoniyatlari, infratuzilma va davlat siyosati kabi asosiy omillar o‘rganildi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida statistik tahlil, omil modeli (factor analysis), korrelyatsion va regressiya tahlillari qo‘llanildi, bu orqali har bir omilning kichik biznesning rivojlanish sur’atlariga va iqtisodiy samaradorlikka ta’siri aniqlandi. Korrelyatsion tahlil yordamida omillar o‘rtasidagi bog‘liqliklar aniqlanib, regressiya tahlili orqali ularning YaIM, investitsiya samaradorligi va barqarorlikka ta’siri kvantitativ tarzda baholandi. Shuningdek, natijalarni vizualizatsiya qilish uchun diagramma, grafik va jadvallar ishlatilgan, bu esa tahlilni yanada tushunarli va ilmiy asosli qiladi. Tadqiqot jarayonida mamlakat siyosati va iqtisodiy strategiyalar bilan integratsiyalashgan yondashuv qo‘llanilgan, chunki kichik biznesni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiradi, balki ish bilan ta’minlash va innovatsion faoliyatni oshirishga ham hissa qo‘shadi. Shu tariqa, ishlatilgan materiallar va qo‘llanilgan usullar kichik biznesning rivojlanish omillarini ilmiy asosda baholash va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’sirini aniqlash imkonini berdi.

Quyida “O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari va iqtisodiy samaradorlikka ta’siri” mavzusida 1 ta jadval keltirildi:

1-Jadval. Kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari va iqtisodiy samaradorlikka ta’siri

Omil	O‘lchov birligi	Iqtisodiy samaradorlikka ta’sir (%)	Izohlar
Moliyaviy resurslar	mln so‘m / korxona	0,3–0,5	Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash biznes o‘sish sur’atini oshiradi
Ishchi kuchi sifati	ballar (1–10)	0,2–0,4	Sifatli ishchi kuchi mahsulot va xizmat sifatini yaxshilaydi
Marketing imkoniyatlari	ballar (1–10)	0,2–0,3	Raqobatbardoshlikni oshiradi, bozor ulushini kengaytiradi
Infratuzilma	ballar (1–10)	0,2–0,4	Biznes muhitini qulaylashtiradi va barqaror rivojlanishga hissa qo‘shadi
Davlat siyosati	indeks (1–10)	0,3–0,5	Soliq va moliyaviy imtiyozlar tadbirkorlikni rag‘batlantiradi

Yuqoridagi jadval O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’sirini tizimli tarzda ko‘rsatadi. Jadvalda moliyaviy resurslar, ishchi kuchi sifati, marketing imkoniyatlari, infratuzilma va davlat siyosati kabi omillar keltirilgan bo‘lib, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’sir darajasi foizlarda ifodalangan. Moliyaviy resurslar va davlat siyosati kichik biznesning o‘sish sur’atiga eng katta ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, chunki ular investitsiyalarni jalb qilish va biznesning barqarorligini oshirish imkonini beradi. Ishchi kuchi sifati va marketing imkoniyatlari mahsulot va xizmat sifatini yaxshilash,

raqobatbardoshlikni kuchaytirish va bozor ulushini kengaytirishga yordam beradi. Infratuzilma esa biznes muhitini qulaylashtirib, tadbirkorlik faoliyatini barqarorlashtiradi. Shu tariqa, jadval kichik biznesni rivojlantirishda har bir omilning ahamiyati va iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini tushunarli va ilmiy asosli tarzda taqdim etadi, bu esa siyosat ishlab chiqishda va strategik qarorlar qabul qilishda muhim manba hisoblanadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari — moliyaviy resurslar, ishchi kuchi sifati, marketing imkoniyatlari, infratuzilma va davlat siyosati — iqtisodiy samaradorlik va barqaror rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Korrelyatsion va regressiya tahlillari yordamida aniqlanishicha, moliyaviy resurslarga erkin kirish imkoniyati kichik biznesning o'sish sur'atini 0,3–0,5 foizga oshiradi, bu esa investitsiya jalb qilish va iqtisodiy samaradorlikni yaxshilashga yordam beradi. Ishchi kuchi sifati va marketing imkoniyatlari ham muhim omil bo'lib, ular mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish va bozor ulushini kengaytirishga yordam beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, davlat siyosati va infratuzilma rivojlanishi kichik biznesning barqarorligini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi, chunki qulay biznes-muhit, soliq imtiyozlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash tadbirkorlik faolligini rag'batlantiradi. Omil modeli natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirishning integratsiyalashgan yondashuvi — moliyaviy, insoniy va infratuzilma resurslarini birlashtirish orqali — iqtisodiy samaradorlik va YaIM o'sishiga sezilarli hissa qo'shadi. Shu bilan birga, kichik biznes rivojlanishi ish bilan ta'minlashni oshirish, mahalliy ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirish strategiyalari mamlakat iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash, investitsiya samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish va uning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha siyosat va strategik qarorlar qabul qilishda ilmiy asos sifatida xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari — moliyaviy resurslar, ishchi kuchi sifati, marketing imkoniyatlari, infratuzilma va davlat siyosati — uning iqtisodiy samaradorligi va barqaror rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Moliyaviy resurslarga erkin kirish imkoniyati, yuqori sifatli ishchi kuchi va samarali marketing imkoniyatlari kichik biznesning o'sish sur'atlarini oshiradi, mahsulot va xizmatlar sifatini yaxshilaydi hamda raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Shuningdek, davlat siyosati va infratuzilma qulayligi tadbirkorlik faolligini rag'batlantirib, biznesning barqarorligini mustahkamlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirish strategiyalari mamlakat iqtisodiy barqarorligini oshirish, investitsiya samaradorligini kuchaytirish va ish bilan ta'minlashni yaxshilash imkonini beradi. Shu tariqa, O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish va uning asosiy omillarini samarali boshqarish iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishning muhim vositasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Beck T., Demirguc-Kunt A., Maksimovic V. (2005). Financial and Legal Constraints to Growth: Does Firm Size Matter? Journal of Finance, 60(1), 137–177.
2. Audretsch D.B., Thurik A.R. (2001). What's New About the New Economy? Sources of Growth in the Managed and Entrepreneurial Economies. Industrial and Corporate Change, 10(1), 267–315.
3. World Bank. (2019). SME Development in Uzbekistan: Statistical Overview and Policy Implications. Washington, DC: World Bank.
4. Murodov S. (2021). Kichik biznes rivojlanishining omillari va iqtisodiy samaradorligi (O'zbekiston misolida). Toshkent: Ilmiy tadqiqotlar jurnali, 4(3), 22–38.
5. Karimov D. (2022). Omil modellari yordamida kichik biznesning barqaror rivojlanishini baholash. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya jurnali, 5(1), 45–59.